

Mikor is volt az, amikor én itt mohácsi kisdíák voltam? Állok a hajóállomás közelében, a nagy folyó, a Duna széles hátáról visszaverődnek a fények és bontogatják az emlékezetemre rakódó évek különös mázát. Igen, 1944-ben voltam én itt második gimnazista. Úristen, de régen volt! A Bocskai-sapkás kamasz akkor is de sokszor állt itt a hajóállomás közelében. Ez volt a legkedvesebb helye. Itt állt, téblábolt, figyelte a nagy, fehér hajóóriásokat, ahogy lomhán a kikötő korlátjához simultak. Figyelte a ki- és beszálló utasokat, aztán kísérté, néha könnyező szemmel, a lassan távolodó hajót, mert arra vitte a szürke víztömeg, arra lefelé, a Drávaszög irányába. S de ment volna az a kisdíák, de ment volna a nagy hajóval haza, a kis baranyai falu csendes ölelésébe!

Érdekes, sokszor jártam azóta Mohácson, de valahogy csak úgy, az átutazók közömbösségével érzékeltem a várost, valahogy nem volt időm újra bejárni az ismerős utcákat, amelyeknek valamikor minden zegét-zugát ismertem. A gimnázium, az internátus, a Duna-parti hajóállomás is csak úgy maradt meg bennem, ahogyan „elraktároztam” magamban közel fél évszázaddal ezelőtt. Emlékszem, a Csele-patak volt akkor is az a nagy csalódás, amelyet még ma is megőriztem. Azt hittem, hogy a menekülő II. Lajos bővizű, gyors folyású, haragos folyóban lelta a halálát. A kis patakocska, a benne csordogáló „víztömeg” azonban mindenre hasonlított, csak arra nem, amit tulajdonképpen elképzeltem.

Járok, vonszolom magam a lassan ismerőssé váló utcákon. Az emlékeket a valóság visszaparancsolja a lélek rejtett kis kamrácskáiba. Emberek, arcok bukkannak előm! Arcok, amelyeknek ismerős vonásait a határon túlról, Baranyából hozta át ez a mi jelenünk. Sokan vannak, nagyon sokan. Az egymásra ismerés döbbenete szorul köztünk! Mikor jöttetek? S miért? Meddig maradtok? S ki maradt otthon? Kérdések és kérdések és torokba szoruló feleletek. A félelem hozta át őket a határon, az ágyúdörej, a puskaropogás! Egy megbolydult világ embertelensége!

Sütő András a vele készített beszélgetésekben, interjúkban igen sokat foglalkozik Harag Gyurkával, akit egyébként nagyra becsült. Harag Gyurka apja, anyja és két testvére Auschwitzban pusztult el, ő maga pedig munkaszolgálatosként Mauthausenbe került. Gyuri erről nekem sohasem mesélt semmit – mondja Sütő –, de abban, amit alkotott, az ő tiltakozása a robbanóanyag. Tiltakozás az erőszak s az embernek bármiféle meggyalázása ellen. Ha azt mondjuk Tamási-val – folytatja Sütő –, azért vagyunk a világban, hogy valahol otthon

legyünk benne, Harag György minden színpadi megszólalásával azt mondhatta volna: azért vagyunk a világon, hogy az erőszakot, a fajmítosz bestialitását száműzzük belőle. S ha tinéktek, barátaim – idézi Sütő Haragot –, vigasz és megtartó erő a megénekelte szülőföld pora: veletek vagyok magam is a ragaszkodásban ezzel a maréknyi hamuval, mely apám, anyám volt, és két fiútestvérem!

Hogy miért most, itt, Mohácson jutottak eszembe ezek a mondatok, gondolatok, azt hiszem, nem kell, nem kellene megmagyaráznom. Talán azt a Bocskai-sapkás kis gimnazistát kellene megkérdezni, hogy miért is kísérté sóvárgó szemekkel a távolodó nagy, fehér hajókat, amelyeket lefelé vitt a nagy folyó, s amelyek ott is kikötöttek, azon a helyen, amelyet szülőföldnek hívtak. Mi volt az a csodavonzás, amely újból és újból érte nyúlt?!

Hazafelé Baranyán át megyünk. Gyér a forgalom. Itt-ott fegyveresek, katonai alakulatok, és csend, döbbenetes csend. Kontra Feri egyik versének néhány sora jut eszembe:

*szárnyatlan madarak közt jártam
száraz kenyértől kicsorbult csőrrel
ballagott mellettem az utca
nem válaszolnak semmit
szürkébe mártják fejüket
eltűnnek az emberek*

